

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/151151,Dzien-Archiwisty-30-wrzesnia.html>
06.03.2026, 09:28

Dzień Archiwisty – 30 września

W 2019 roku Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych ustanowił Dzień Archiwisty – święto podkreślające rolę i funkcję archiwów oraz archiwistów we współczesnym świecie. W związku z tym przypominamy tekst Marzeny Kruk, dyrektor Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej.

30.09.2025

Serce Instytutu

Od ponad 20 lat dokładamy wszelkich starań, aby do naszych akt dostęp mieli wszyscy badacze. Dziś nie może być mowy o rzetelnej pracy historyka zajmującego się najnowszą historią Polski bez skorzystania z archiwaliów IPN.

Wbrew opinii niektórych środowisk Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej to nie nieistotne, wątpliwej wartości historyczne dokumenty, ale kluczowy wręcz zbiór materiałów tworzących polski narodowy zasób archiwalny. Te blisko 93 km bieżące archiwaliów to zapis zmagania narodu polskiego o wolne, suwerenne i niepodległe państwo z lat 1917–1990.

Raport z getta, dokumenty z Ukrainy

Gdy w 1998 r. powołano IPN, jednym z najważniejszych jego zadań była budowa niezależnego archiwum, które będzie gromadziło, opracowywało i udostępniało dokumenty wojskowych i cywilnych organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990, a także prokuratur, sądów i więziennictwa pozostających na usługach rządzącej w tym okresie partii komunistycznej PPR/PZPR. W niesprzyjających warunkach i krótkim czasie udało się zgromadzić w kilkunastu miastach te niezwykle cenne materiały archiwalne. Zbiory IPN to nie tylko akta komunistycznej bezpieki, to także blisko 4 km bieżące tzw. materiałów drugowojennych, w tym liczne dokumenty niemieckiego aparatu represji, jak raport z likwidacji warszawskiego getta – wpisany przez UNESCO na listę Pamięć Świata. Zdecydowanie mniej liczną, ale bardzo istotną, grupę dokumentów stanowią tzw. dary prywatne gromadzone w ramach projektu Archiwum Pełne Pamięci (www.archiwumpamieci.pl).

Ważnym obszarem działalności Instytutu jest międzynarodowa współpraca archiwalna, dzięki której tylko w ostatnich latach udało się pozyskać z obwodowych archiwów na Ukrainie setki tysięcy kopii cyfrowych dokumentów z lat 30. XX w. Pozwalają one poszerzyć wiedzę nt. mordu ponad 100 tys. Polaków w ramach tzw. operacji polskiej NKWD z lat 1937–1938. Upowszechnienie świadomości tych wydarzeń w społeczeństwie polskim jest jednym z priorytetów Instytutu. W ramach tych działań Archiwum przygotowało wystawę, która została zaprezentowana w wielu miastach w Polsce, ale również i na Ukrainie (Kijów, Winnica, Odessa, Chmielnicki) oraz w USA (Nowy Jork).

Od jednego komputera do cyfrowych archiwów

Wracając do początków funkcjonowania pionu archiwalnego, warto zaznaczyć, że oczekiwania społeczne sprawiły, że niemal natychmiast po przejęciu pierwszych grup akt konieczne było rozpoczęcie ich udostępniania. Tysiące osób zainteresowanych poznaniem zawartości „teczek”

złożyło wnioski. Mimo licznych trudności wynikających z opóźnień w przekazywaniu akt, braku ewidencji czy naniesionych klauzul tajności, już w lipcu 2001 r. pierwsi zainteresowani mogli zapoznać się z materiałami.

Gdy zaczynaliśmy, jeden komputer był narzędziem pracy dla kilku archiwistów, a pomoce archiwalne miały tylko formę papierową. Dziś Archiwum IPN to jedno z najnowocześniejszych, zarządzanych cyfrowo archiwów w Europie. Opis zgromadzonych dokumentów publikowany jest w dostępnym w internecie Inwentarzu Archiwalnym IPN, a zdigitalizowane akta udostępnia się online.

Misja zapisana w preambule

Archiwum odpowiada również za realizację wniosków o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności, wydawanie decyzji pozwalających na ubieganie się o przyznanie statusu osoby represjonowanej lub działacza opozycji antykomunistycznej, a także przygotowuje informacje o przebiegu służby funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa w związku z realizacją tzw. ustawy dezubekizacyjnej.

Niemal każdy projekt naukowy i edukacyjny realizowany przez IPN oparty jest na jego zbiorach archiwalnych. Od wielu lat Archiwum publikuje zbiory dokumentów, monografie, albumy oraz przygotowuje historyczne portale tematyczne (m.in. [Wolne Związki Zawodowe](#), [pielgrzymki papieskie](#)), nie tylko na podstawie własnego zasobu, ale także we współpracy z partnerami z Ukrainy, Litwy czy Gruzji.

Choć nie brakuje krytyków, którzy przekonują, że to niewarte uwagi, sfabrykowane „papiery”, realia są takie, że dziś nie może być mowy o rzetelnej pracy historyka zajmującego się najnowszą historią Polski bez skorzystania z archiwaliów Instytutu Pamięci Narodowej. Prezes IPN śp. prof. Janusz Kurtyka wielokrotnie powtarzał, że Archiwum to serce Instytutu. Ta myśl towarzyszy nam każdego dnia. Dlatego od ponad 20 lat dokładamy wszelkich starań, aby było ono szeroko otwarte dla wszystkich badaczy. Staramy się realizować misję zapisaną w preambule do ustawy o IPN, aby oddać hołd i cześć tym, którzy się nie ulękli i podjęli nierówną, ale ostatecznie zwycięską walkę o wolną Polskę.

Marzena Kruk, dyrektor Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

Tekst opublikowany [w dodatku IPN „Nie tylko teczki” do „Rzeczpospolitej Plus Minus” z 15-16 maja 2021](#)

[Działalność naukowa i popularyzatorska Archiwum IPN](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Archiwum IPN



Materiały Związku Sokolstwa Polskiego w Ameryce przekazane do IPN (AIPN)



Materiały przekazane przez Zofię Zajac – przed zabiegami konserwatorskimi. Fot. Anna Włodarczyk-Sętopek (IPN)

PHOTOGRAPH PHOTOGRAPHIE LICHTBILD			This document, if properly visaed, is valid for travel to : Ce document, muni des visas appropriés, est valide pour se rendre en : Mit vorschriftsmäßiger Einreisegenehmigung ist dieser Pass gültig für : AUSTRALIE Le Chef du Service des Personnes Déplacées	
			Valid to : 31 JUILLET 1950	
			Valable jusqu'au : 31 JUILLET 1950	
Signature of bearer : <i>W. Krzeminski</i>	Signature du titulaire : <i>W. Krzeminski</i>	Unterschrift des Inhabers : <i>W. Krzeminski</i>	Gültig bis zum : 31 JUILLET 1950	
			Issued at : Baden-Baden	
			Délivré à : Baden-Baden	
			Ausgestellt in : Baden-Baden	
			On : 21 JUILLET 1949	
			Le : 21 JUILLET 1949	
			Am : 21 JUILLET 1949	
			By : BUREAU DES PERMIS MILITAIRES	
			Par : BUREAU DES PERMIS MILITAIRES	
			Von : BUREAU DES PERMIS MILITAIRES	

Tymczasowy dokument podróży w zastępstwie paszportu dla bezpieczeństwa i osób o nieokreślonej narodowości (Temporary Travel Document in lieu of Passport) dla rodziny Krzemieńskich; 21.06.1949 (AIPN)



Fragment archiwum Koła Polaków z Indii 1942-1948 (AIPN)